

SIBIRO KANKINĖM VITRAŽO PROGA

Pasikalbėjimas „Gulag Archipelago“ temomis su dail. A. Valeška

Adolfas Valeška

Lietuvės — Sibiro kankinės (vitražas)

Šiame numery:

- „Kuklus pasiūlymas“, kalbant apie literatūrą, cenzūrą ir Stalino laikmetį.
- Pokalbis su dail. A. Valeška
- Sibiro kankinėm vitražo proga.
- Kam turime būti dėkingi už Vilniaus universitetą?
- Ruslanas — sovietinis karžygys.
- Paverptos Lietuvos studentiškos parodijos ir interpretacijos.
- Dr. P. Jonikas apie Kušnerio knygą.
- Telesforo Valiaus apžvalginė paroda.
- Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

„Kuklus pasiūlymai“, kalbant apie literatūrą, cenzūrą ir Stalino laikmetį

Kai aštuonioliktame šimtme-tyje anglų okupuotą Airiją siau- bė bėdas „Guliverio kelio- nių“ autorius Jonathanas Swif- tas išreiškė savo pasipiktinimą kandžia satyra. Airijos problema lengvai išsprendė, rašė jis, nupe- nint atrių kūdikius ir parduodant juos, kaip skanėstus, turtingiems anglų smaguriams — tuo būdu ir atrių pasipiktinimą ir sumažės- matintinių burnų skaičius. Swifto satyra pavadinta „Kuklus pasiū- lymas“.

Sis Swifto kūrinys vėl pasibel- dę į atmintį, besiklausant kai ku- rių Amerikoje apsilankiusių Lie- tuvos rašytojų, menininkų bei žurnalistų. Štai Vytauto Sirijos Giros „Kuklus pasiūlymas“, per- nai pasirodęs Amerikos lietuvių spaudoje. Užuot kritikavę kultū- rinį gyvenimą Lietuvoje, kalbėjo jis, šiečiai turėtų pažvelgti į jį ob- jektyviomis akimis ir pamatyti, kaip jis klesti komunistinės cen- zūros dėka. O kaip jis klesti? Paimkit kad ir mane, aiškino Si- rijos Gira — nors aš ir nesu vie- nas iš stambiųjų lietuvių rašyto- jų, net ir mane verčia į vokiečių kalbą ir leidžia Rytų Vokietijoje. Pasiūlymas ne tik kuklus, bet tie- siog dramatiškas, ypač atsižvel- giant į padėtį Rytų Vokietijoje. Tai kas, kad komunistinė cen- zūra išstūmė į Vakarus Vokietiją Kunzė, Biermaną, ir daug kitų gabių rašytojų; nesvarbu, kad cenzūra nepraleidžia naujų Je- ckerio, Loesto, Schneiderio ir Ja- kobso knygų; nieko nereikia, kad veteranas partietis rašytojas Stefanus Heymas apraudo „prū- sišką stalinizmą“. Visa tai, kaip ir literatūros darymas ir slopi- nimas Lietuvoje nublanksta prieš faktą, kad Sirijos Gira lei- džiamas Rytų Vokietijoje!

Itin grakštų „kuklų pasiū- lyma“ padarė kino režisierius

Žebriūnas, neseniai lankėsis A- mezikoje. „Gimtojo krašto“ ko- respondentui jis pasipasakojo taip švities savo tautiečius išei- vijoje: Jūs be perstojo skundžia- tės apie cenzūrą Lietuvoje, o ne- pamėginat suprasti, jog toji cen- zūra“ iš tikrųjų atlieka „huma- nistinę“ funkciją, saugo „huma- nistinę“ kultūrą. Kuklus pasiū- lymas, vertas giliausio dėmesio. Lietuvoje cenzoriai plūša išsijuo- sę, kuria šviesesnį rytojų, kovoją už „humanizmą“, o čia juos der- gia, kaltina meno žalojimu. Pa- siklausius Žebriūno, panūsta at- siliepti savu „kukliu pasiūlymu“. Ar ne laikas nustot slėpus tuos cenzorius, nudavus, kad jie ne- egzistuoja? Į dienos šviesą juos, ant garbės pjedestalo! Pats laikas viešai juos pavadinti „humanis- tais“ ir jų centrinę buveinę — „humanizmo rūmai“!

Tačiau aukso medalio už rink- tinius „kuklius pasiūlymus“ nu- sipelno Vytautas Kazakevičius, partinis emigrantologas. Brook- lyno „Laisvėje“ išspausdintame straipsnyje jis piktinasi, kad Lie- tuvoje ir kitur įvairūs žmonės vis dar per daug „negatyviai“ žiūri į Stalino laikmetį, ar, jo žodžiais, į „sunkius sudėtingus pokario me- tus“. O ką su tais metais daryti. Kazakevičius tvirtina, jog tu me- tų „reiškinius“ „mes“ — t.y. jis ir jo bendraminčiai — „katego- riškai pasmerkėme“, jų „ryžtin- gai atsisakėme“, ir kalbėti apie tai „moralinę teisę“ turime „mes, tų negerovių pašalintojai, o ne visokie socializmo prieštai ar „di- sidentai“.

Stulbinančiai kuklus Kazake- vičiaus pasiūlymas! Tiesa, ji ne- lengva bus įgyvendinti. Atsiras priekabių žmonių, kurie pri- mins, kad „sunkiais, su- dėtingais pokario metais“ Kaza- kevičius ir jo bendraminčiai

Lietuvių tautos genocido pra- džia 1940 metų birželio mėnesy- je kiekvieną pavasarį siaubingu krūptelėjimu primena dar vis ne- sibaigiančią tragediją. Visų vie- nas po kito sekusių trėmimų kankinius nauju savo kūrinio šandien mums primena ir daili- ninkas Adolfas Valeška — vitra- žu „Lietuvės — Sibiro kankinės“. Apie šį vitražą ir aplamai apie sovietinės santvarkos košmarą kalbamės čia su dailininku Adol- fu Valeška.

— Kas paskatino jus imtis žmonijos kankinimo tematikos savo kūriniai „Lietuvės — Sibiro kankinės“, ir kodėl jūs tai įvykdėt vitražo technika?

— Solženicinas savo veikle „Gulag Archipelago“ pasiskundė, kad dailininkai savo kūryboje re- tai pavaizduoja didžiulius žmo- gaus kankinimus. Tai ir buvo ma- no pagrindinė inspiracija. Kanki- nių temą vitražui aš pasirinkau, veikiamas grynai psichologinės si- tuacijos. Kaip dailininko, mano pagrindinė vaizdavimo sritis yra tapyba. Vitražas, mozaika ir kiti vaizdavimo būdai vis vien išplau- kia iš mano tapybinių patyri- mų, bet aš norėjau sukurti ob- jektą daugiau simbolinės nuotai- kos, o vitražo medžiaginė kon- cepcija labiau atitinka simboliką ir sužuto mistifikaciją.

— Koks buvo jūsų kūrybinis procesas, kuriant šį vitražą?

— Vykdant minėtą darbą, aš turėjau du lygiagrečiai pagrindi- nius uždavinius: pirmas — stil- lius, forma ir spalva; antras — psichologinis momentas ir kom- pozicinė išraiška. Yra uždavinių, kuriant vieną ar kitą objektą, kai negali apsiriboti vien tik kompo- zicija, linijų ir spalvų žaidimu. Tokiu atveju bendra meninė struktūra turi būti inkorporuota į istorinę situaciją, objekto cha- rakterį, psichologinį ir drama- tinį momentą. Visi šie elemen- tai negali būti dirbtinai pagamin-

liaupsino Staliną ir savo pečiais ramstė jo konclagerinę sistemą. Kiti prisimins, kad pokario „reiš- kinių“ Kazakevičius ir jo bendri- ninkai niekad „kategoriskai“ ne- pasmerkė, o teprastarė puse bur- nos, tiksliai Chruščiovui davus ženklą 1956-ais metais, — ir be- matant nutilo, Brežnevui nuro- džius, jog apie Stalino nusikalti- mus negalima kalbėti. Bet vi- sa tai smulkmenos. Kazake- vičiaus „kuklų pasiūlymas“ įgy- vendinus, apie nacių nusikalti- mus Vokietijoje teturės teisę kal- bėti Hitlerio partijos nariai ir konclagerių sistemos kūrėjai, o a- pie Stalino darbelius — jo iš es- mės nepasikeitusios sistemos bu- vusieji ir dabartiniai rėmėjai. Su- grįžti tvarka ir ramybė, žmonės nusikratys „neigiamo“ požūrio ir „sudėtingą laikmetį“.

Kokia gausi kukliais pasiūly- mais „brandaus socializmo“ era!

P.A.P.

ti. Kuriant kankinėm paminklą, aš panaudojau autentiškos situ- acijos medžiagą. Man truko tre- ji metai, kol susikristalizavo vaiz- davimo idėja, kadangi reikėjo at- sipalaiduoti nuo eilinių iliustra- cinių vaizdavimo būdų. Kom- ponuodamas aš vengiau judesio ir dinamikos, bet stiklo kompo- zicijos pastovumo, architektoniš- mo. Taip pat reikėjo visus vaiz- duojamus objektus palenkti vie- ningam stiliui ir charakteriui, pvz. ritminga linijų kalba suda- ro rėmus spalviniams niuansams.

Spalva vitraže yra dominuo- jantis elementas. Per spalvotą

stiklą pereinanti šviesa ne tik su- kelia mistinę, bet ir magišką nu- oaidą. Šitą vitražą spalviniai su- kūrė daugiausia tapybinių prin- cipu, pavartodamas keturiasde- šimt septynis spalvų niuansus. Horizonte sauleleidis — drama- tiškame, rausvai — violetiniame dangaus fone stovi dvi išdidžios moterys. Jų galvos apvainikuo- mos oranžinės spalvos aureolėmis — debesėliais. Jų rankose sun- kūs kirviai, kančios ir prievartos simboliai. Tų sunkiai dirbančių- jų moterų rūbus charakterizavo linijų pagalba. Pabrėžti siaubi- nantis elementas. Per spalvotą

navau neramiose linijose, lyg ko- kio slibino, nukirsto medžio ša- kas, o medis su palenktu šaka, lyg arka, dar tebevainikuoja figūras. Tai yra mano liudijimas, koks siaubingas likimas ištiko šimtus tūkstančių mūsų tautiečių, ne- tik suaugusių, bet ir vaikų, kanki- namų šėtoniškoj santvarkoj.

— Kaip klasifikuoti šį jūsų vitražą istorinėje perspektyvoje, pvz. ar tai būtų pagrindiniai me- no objektas, ar jūsų socialinių pažiūrų išraiška?

— Aš manau, jeigu mes laiky- simės aplamai pasaulio civilizaci-

jos sukurtų tradicijų, mano tas darbas pirmiausia yra mūsų epo- chos politinių įvykių fragmen- tas, bet iš kitos pusės, jeigu tas mano vitražas yra meno kūrinys, tai kaip toks jau įsijungia ir i kultūros orbitą. Pasaulio civiliza- cijoj meniniai objektai yra anali- zuojami tik iš kultūrinio ir me- ninio taško, nesvarbu tematika ar paskirtis. Politinė ir sociali- nė analizė meno objektų kaip tik tematika ir paskirtis vyrauja.

Tūkstančių metų slinktyje pa- saulyje kultūra pergyveno įvai- rių politinių, religinių ir socia- linių pasikeitimų. Tuose laiko- tarpiuose pergyventa daug bar- barizmo, bet kad mūsų amžiuje egzistuoti toks primityvus žmo- gaus poreikis kaip tarybinė santvarka, tiesiog netikėtina. Rusijoj revoliucijos metu ir vė- liau barbariškai buvo naikinami architektūros ir meno šedevrai, bažnyčios ir kiti objektai. Juos plėšė, tyčiojosi ir profanavo. Ir daugeliui metų praėjus, vis tiek populiarus bolševikų — rusų lozungas yra neigti Vakarų kul- tūrą, persekioti menininkus, li- teratus ir muzikus, nustelbiant jų laisvesnį kūrybinį pasireiški- mą. Štai neseniai sovietai at- šventė šešiasdešimt metų revo- liucijos sukaktį, ir ką mes mato- me? — izoliaciją nuo pasaulio, meninę ir kultūrinę tuštumą.

— Jūs sakote, kad sovietinėje santvarkoje menas yra stagnaci- joj, bet Vakarų yra pasiekę ap- čiai ypatingų literatūrinių vei- kalų, kaip Solženicino ir kitų ra- šytojų. Ar jūs nemanote, kad ir Lietuvoje menas yra pasiekęs aukšto lygio?

— Apie dabartinę meninę plėtrą Lietuvoje aš turiu susida- ręs vaizdą iš gaunamų leidinių ir reprodukcijų. Specifiniai kal- bant apie dailę ir turint omeny- je situaciją Lietuvoje, turėtume ją vertinti rimtai ir aukštai. Ma- tot, Lietuvos ir Rusijos būklė yra dvi skirtingos situacijos. Tuojau po Rusijos revoliucijos ir kelioli- ka metų vėliau, anų laikų me- nininkai ten buvo vertinami pa- lyginti normaliai, nors paties Le- nino pažiūra į meną buvo labai naivi. Apie 1922-trus metus par- tijos pažiūra į intelektualus ir menininkus pasikeitė. Masė Ru- sijos meno ir kultūros puoselėto- jų, didelis skaičius jų buvo pa- saulinio masto menininkai, ne- matė reikalo dalyvauti naujojo poli- tinėj santvarkoj. Jiems visiems užnerti kilpa ant kaklo būtų bu- vę per didelis skandalas. Tuomet jiems buvo pasakyta „lauk visi šio krašto“, ir čia prasidėjo masi- nės egzodas. Intelektualai, muzi- kai, dailininkai, baletu viršūnės, teatralai, rašytojai ir kitų sričių kultūros puoselėtojai apledo sa- vo kraštą, ir daugiausia įsikūrė Vakaruose. Tad po šitos marksis- tinės operacijos Rusijoj pasidarė didelė kultūrinė tuštuma. Pasi- likę visokie plauko amatininkai, užėmė išvartų kultūrininkų

(Nukelta į 2 psl.)

Kam turime būti dėkingi už Vilniaus universitetą?

Ispūdžiai iš prof. P. Rabikausko studijos

Prof. Paulius Rabikausko studija apie Vilniaus universiteto įsteigimo būlę yra pilna istorinių įvairių ir įdomių apie šešiolikto šimtmečio pabaigos kultūrinę, politinę ir religinę situaciją Romoje, Varšuvoje ir Vilniuje. Daug aplinkybių čia yra rūpestingai išnagrinėti pirmųjų šaltinių, praturtinant tuo būdu ano lietuvių tautos istorijos laikotarpio pažinimą. Studija yra parašyta vokiškai ir pavadinta „Die Gruendungs Bulle der Universität Vilnius“. Ji yra išleista Gregorianumo universiteto istorijos fakulteto metraštyje „Archivum Historiae Pontificiae“, 1978 m. 116 — 170 psl. Šios studijos išleidimą anglų kalba finansuoja inž. Antanas Rudis.

Perskačius šią studiją, čia norima pasidalyti kai kuriais įspūdžiais: ir tais, kurie yra reikšmingi, ir tais, kurie yra įdomūs kaip įvairenybės. Viena iš tokių įvairenybių, studijuojant Vilniaus universiteto įsteigimo istoriją, yra Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos antspaudų reikšmė. Šio antspaudų buvimas ar nebuvimas ant karaliaus Batoro privilegijos lemė, kad popiežiaus bulė apie universiteto steigimą būtų išleista ar neišleista. Ir verta nepaleisti iš akių, kad šitaip klausimas stovėjo tada, kai jau buvo praėję dešimt metų nuo Liublino unijos, pazeidusios D. L. K. suverenumą.

Dar ankščiau, prieš keturiolika metų, Romoje valstybės sekretorius šv. Karolis Baromėjus ir popiežius nedrįso apsispręsti už universiteto steigimą Vilniuje, žinodami lietuviškos diduomenės reformatiškas nuotaikas. O ir vėliau, kai karalius Batoras buvo nuteiktas apsispręsti už universiteto steigimą Vilniuje, bet prieš savo dokumento pridėjo tik Lenkijos karalijos antspaudą, Roma nesirijo steigti Vilniuje universitetą. Lietuvos vicekancleris Eustachijus Valavičius, kalvinistas, buvo atsisakęs pridėti D. L. K. antspaudą, nenorėdamas kad kalvinistai prarastų čia turimų privilegijų. Ir ant 1579 metų karaliaus dokumento, labai įspūdingos, universitetui išduotos privilegijos, su daugybe liudininkų, Valavičius atsisakė uždėti D. L. Kunigaikštijos antspaudą. Tik kai Batoras pareiškė, kad jei Valavičius antspaudą nedės, tai turės karaliui atiduoti antspaudą ir pats karalius jį uždės. Tada, po dėsimo, Valavičius antspaudą uždėjo.

Kas tad įsteigė Vilniaus universitetą? Arba tiksliau sakant, kam mes turime būti dėkingi už šios institucijos ilgametę veiklą? Čia gali būti kalbos apie popiežiaus, karaliaus, vyskupo Protasevičiaus ar jėzuitų reikšmę.

Nėra abejonės, kad popiežiaus bulė labiausiai prisidėjo prie šio universiteto tarptautinio garso. Tai labai ryškiai pamatė ir to norėjo vyskupas Protasevičius savo prašyme popiežiui. Jis tarp kitko rašė, kad Vilnius dėl savo patogių pragyvenimo sąlygų gali tiktis studentų suplaukimo ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Lenkijos, Prūsijos, Livonijos ir net iš Vokietijos. Ir jie čia plauks juo labiau, kai žinos, kad čia įgys ne tik žinių, bet ir plačiai galiojantį pažymėjimą.

Šiame dokumente verta yra mūsų dėmesio ta šalutinė aplinkybė, kad Vilnius yra pristatomas kaip ūkiškai patraukli pragyvenimo vieta ne tik Lietuvos žmoniems, bet ir kitų kraštų žmoniems. Taigi Vilnius šešiolikto šimtmečio vidury buvo ekonominiai sveikasis miestas, o ne kokia nekultūringa aplinka, palyginus su kitais Vakarų Europos kraštais.

Vyskupo Protasevičiaus rūpes-

VYT. BAGDANAVIČIUS

ties universitetu yra liudijamas ne tik tuo, kad jis parkvietė jėzuitus, kad jis savo turtus užrašė universitetui, bet ir tuo, kad jis įvairiomis priemonėmis nesiliovė judinti universiteto reikalo. Rabikauskas praneša, jog vysk. Protasevičius Vilniaus universiteto reikalui panaudojo Lenkijos ir D. L. K. vyskupų suvažiavimo Petrokave nutarimą, kad vyskupai turi remti finansškai Krokuvos universitetą. Jis tada rašė popiežiui, įrodinėdamas, kad neteisinga yra reikalauti prisidėti prie išlaikymo ties mokslo įstaigos, kuria šio krašto žmonės negalės naudotis.

Vyskupas Protasevičius prašo popiežių jį nuo tos pareigos atleisti ir vietoj to primena, kad universitetas Lietuvai yra ne mažiau reikalingas kaip Lenkijai. Iš tų aplinkybių aiškėja didelė vyskupo Protasevičiaus asmenybė įvairiais atžvilgiais. Nekalbant apie jo mokslo ir tikėjimo vertes supratimą, išskyla ir jo dėmesys ekonominei realybei, ką jis plačiai Vilniaus ekonominiame pranašumo apibūdinimu, netiesiogiai mokesčių paskirstymo kritika. Vyskupas Protasevičius dėl to išryškėja kaip neabejotinas universiteto idėjos Vilniuje kūrėjas ir tos idėjos įgyvendintojas. Nedaug mes apie šį žmogų žinome, bet būtų verta juo pasidomėti daugiau. Galbūt ir jo pavardė užmena jo vertę. Mums užtektų tik pirmosios jos pusės „Protas“ — „evičius“ paliekant kaip to laiko kultūrinę nuotaką prie d.

Daug reikė ir karaliaus Stepono Batoro privilegijos, išduotos universitetui. Karalius turėjo drąsos kovoti, kad jos taptų gyvenimo realybe. Tačiau jis yra greičiau vyskupo Protasevičiaus idėjos vykdytojas, negu jos kūrėjas. Karaliaus paskutinė privilegija ir savo turinį skiriasi nuo popiežiaus bulės. Ir prof. Rabikauskas tai pakankamai išryškina. Einant popiežiaus bulę, universitetas yra valdomas jėzuitų; einant karaliaus privilegiją, jis yra Vilniaus vyskupo valdžioje ir Zemaičių vyskupo globoje. Tai netaisoma, nenorėdamas kad kalvinistai prarastų čia turimų privilegijų. Ir ant 1579 metų karaliaus dokumento, labai įspūdingos, universitetui išduotos privilegijos, su daugybe liudininkų, Valavičius atsisakė uždėti D. L. Kunigaikštijos antspaudą. Tik kai Batoras pareiškė, kad jei Valavičius antspaudą nedės, tai turės karaliui atiduoti antspaudą ir pats karalius jį uždės. Tada, po dėsimo, Valavičius antspaudą uždėjo.

Kas tad įsteigė Vilniaus universitetą? Arba tiksliau sakant, kam mes turime būti dėkingi už šios institucijos ilgametę veiklą? Čia gali būti kalbos apie popiežiaus, karaliaus, vyskupo Protasevičiaus ar jėzuitų reikšmę. Nėra abejonės, kad popiežiaus bulė labiausiai prisidėjo prie šio universiteto tarptautinio garso. Tai labai ryškiai pamatė ir to norėjo vyskupas Protasevičius savo prašyme popiežiui. Jis tarp kitko rašė, kad Vilnius dėl savo patogių pragyvenimo sąlygų gali tiktis studentų suplaukimo ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Lenkijos, Prūsijos, Livonijos ir net iš Vokietijos. Ir jie čia plauks juo labiau, kai žinos, kad čia įgys ne tik žinių, bet ir plačiai galiojantį pažymėjimą. Šiame dokumente verta yra mūsų dėmesio ta šalutinė aplinkybė, kad Vilnius yra pristatomas kaip ūkiškai patraukli pragyvenimo vieta ne tik Lietuvos žmoniems, bet ir kitų kraštų žmoniems. Taigi Vilnius šešiolikto šimtmečio vidury buvo ekonominiai sveikasis miestas, o ne kokia nekultūringa aplinka, palyginus su kitais Vakarų Europos kraštais.

Vytautas Kalinauskas

Zemaičių vyskupo įtaka, kiek matyti iš šios studijos, niekada universitete nebuvo jaučiama.

Apie jėzuitų reikšmę šiame universitete sunku kalbėti ne dėl to, kad ji būtų mažareikšmė, bet dėl to, kad ji yra viskas. Ankščiau, viena proga kalbėdamas vilniečiams, aš prasitariau, kad jėzuitai faktiškai suformavo lietuvišką katalikybę (pal. „Vilniaus universitetas ir lietuviška krikščionybė“, „Draugas“ 1978 m. lapkričio 11 d.). Ryšium su tuo beveik sukrėtė kun. D. J. Hayes, S. J., Lojolos universiteto viceprezidento žodžiai, kuriuos jis pasakė gegužės 13 d. per Neo Lituanų suvažiavimą Vilniaus universiteto minėjimą Chicagoje. Jis būtent pasakė, kad lietuvių tauta ir jėzuitai turi kažką vidiniai bendro ir kad lietuviai jam primena jėzuitus. Nežinau, kaip kiti reagavo į šį pareiškimą: ar jis jiems atrodė keistas ar gal net papiktinantis. Tačiau man jis priminė mano paties galoviją, tik šiuo atveju išreikštą neįprastai ryškioje formoje ir labai plačia prasme. Aš, kalbėdamas praėjusiais metais, pastebėjau tik tiek, kad jėzuitai, būdami tikrieji Lietuvos apaštalai, čia atstovavo krikščionybei, apvalytai nuo įvairių perėjimų, kurių viduramžių pabaigoje katalikose visuomenėse buvo atsiradę. Vienos iš jų buvo perdėti mistiškos, kitos skelbė per didelį individualizmą. Jėzuitai Lietuvoje atnešė Tridento visuotinio susirinkimo apvalytą krikščionybę.

Palikdami šiuo metu nuošaly visą milžinišką ir ilgametę jėzuitų veiklą Vilniuje, sustokime tik prie vienos smulkmenos, kurią galima išskirti prof. Rabikausko studijoje. Ji rišasi su pirmuoju šio universiteto rektorium jėzuitu Stanislovu Varševičiu. Prof. Rabikauskas jam priskiria vieną Vilniaus miesto religinės prasmės apibūdinimą, kuris yra išlikęs universiteto steigimo dokumentuose. Jis būtent Vilnių laiko dvasine turgaviete, kuri yra tinkama vieta operuoti krikščioniškomis vertybėmis. Tam tikslui jis panaudoja lotynišku žodžiu „emporium“, o prof. Rabikauskas jį verčia vokiškai „geistigen Umschlagplatz“ vardu.

Dar vieno faktoriaus negalima praleisti iš akių, kalbant apie Vilniaus universitetą, tai jo didžiojo oponento, reformatų sąjūdžio, Lietuvoje. Šis sąjūdis šešiolikto amžiaus pirmoje pusėje, Lietuvoje stiprus tiek politiška, tiek kultū-

Vilniaus vyskupas Valerijonas Protasevičius (1504-1579)

riškai bei religiška. Tam paliudyti pakanka vienos iliustracijos, būtent, iš Vakarų Europos universitetų sąrašų tame ir praėjusiam šimtmečiuose yra surinkta daugiau kaip 400 pavardžių studentų, kilusių iš Lietuvos. Juos dauguma buvo persiėmusi protestantiškom idėjomis. Kaip ši reformatiška Lietuva reagavo į universiteto steigimą? Ji priešinosi, bet ji ir kooperavo. Prof. Rabikauskas rašo, kad karaliaus Batoro privilegijos, išduotos universitetui, liudininkų tarpe yra radę 79 procentus nekatalikų. Karalius, savo įtaka, juos pritraukė būti šio fakto liudininkais. Nereikia praleisti iš akių, kad tarp jėzuitų ir reformatų, nepaisant reikšmingų teologinių skirtumų, vyraavo ta pati ano meto Vakarų

Europos kultūros dvasia, kuri ieškojo labiau dalykinio krikščionybės supratimo ir labiau gyvenimiško jos praktikavimo. Ir vieni ir kiti buvo nusikreipę ne tik nuo nesveiko misticizmo, bet ir nuo vadovaujančių Bažnyčios sluoksnių klaidų. Ir šis pastarasis nusikreipimas Vilniuje pasireiškė net tuo būdu, kad jėzuitai rado gerą supratimą reformatų tarpe. Ir šio kultūrinio sąlyčio dėka didieji Lietuvos reformatai ilgainiui tapo katalikybės ramsčiais. Praėjus 40 metų ta pati Valavičius šeima jau siūlė finansuoti teisės ir medicinos fakultetų įsteigimą universitete.

Kas labiausiai išskyla šioje studijoje, tai nepaprastai šviesi, veikli ir beveik tragiška Vilniaus vys-

Pokalbis su dail. A. Valeška

(Atkelta iš 1 psl.)

pozicijas ir pradėjo kurti vadina- mą socialistinį realizmą. Stalinui dar gyvam esant, tas socialistinis realizmas okupuotoj Lietuvoj nesuspejo nustelbti Lietuvos menininkų, o po Stalino mirties ir nuvainikavimo atsirado prosvaitė ir laisvesnei kūrybai. Lietuviai menininkai, nors ir buvo nepaprastai prisilęgi, visa siela išliko vakarietiški. Taip pat Lietuvos padėtis skiriasi nuo Rusijos tuo, kad didelė dalis mūsų pajėgių dailininkų liko Lietuvoj. Kaip mokytojai, jie išauklėjo naują dailininkų kartą su vakarietiška pažiūra ir meną. Čia daug reikšmės turi ir tai, kad vietinė politinė vadovybė savo inteligenciją pralenkia maskvine.

Grįžtant prie Solženicino, tai jį pagimdė ne tarybinė santvarka, bet tarybiniai kalėjimai ir koncentracijos stovyklos. Solženicino atsiradimą beveik būtų galima vadinti Aukščiausiojo lėmimu. Rašytojas atėjo kaip kūrėjas ir savo kūrybine jėga galėjo efektingiausiai pasauliui atskleisti sovietinį barbarizmą ir tenykštį žmogaus paniekimą. Dar ir prieš Solženiciną Vakaruose žurnalistas, politikų ir kitų daug buvo kalbėta ir rašyta apie tą sistemą. Tačiau, laikui bėgant, viskas išblėso ir atbuktusiam pasauliui nedaug turėjo įtakos. Bet žiaurių kankinimų auka — rašytojas literatas savo vienu „Gulag Archipelago“ veikalui, kaip iš dangaus perkūno smūgiu, pajudino pasaulį. Reikia tvirtinti, kad ne tik sovietinė santvarka buvo suduotas smūgis, bet ir pasauliniam marksizmui. Prasidėjo persiorientavimas. Prancūzijoje grupė intelektualų, priklausę komunistų partijai, iš jos pasitraukė. Čia, Amerikoje, universitetuose išnyko žodis „revolution“, ir pagaliau net aklije praregėjo. Štai ir matome, kaip vienas rašytojas, ginkluotas tik plunksna, padarė tai, ko armijų armijos nežinia ar kada sugebėtų.

(Su dailininku Adolfu Valeška kalbėjosi Marija Smilgaitė)

Nauji leidiniai

• LITUANISTIKOS INSTITUTO 1977 METŲ SUVAŽIAVIMO DARBAI. Spaudai paruošė Janina K. Reklaitis (Reklaitienė), University of Illinois at Chicago. Techninė priežiūra Tomo Remeikio, Calumet College, Whiting, Indiana. Išleido Lituanistikos institutas 1979 m. Chicagoje. Leidinys 296 psl.

Labai pagirtina Lituanistikos instituto tradicija kiekvienam Institutui suvažiavimui išleisti prieš jį buvusio suvažiavimo darbų tomą. Taip gegužės paskutiniame savaitgalyje New York'e vykusiam šių metų Lituanistikos instituto suvažiavimui išleisti ir 1977 metų „Suvažiavimo darbai“.

Leidinyje yra atspausdintos įvairių sričių ten skaitytų pasakytų temų.

Istorija: Jonas Puzinas „Basanavičius — lietuvių tautos kilmės tyrinėtojas“, Vincas Maciūnas „Trys deklaracijos ir trys generacijos — trejopas žvilgsnis į Basanavičių“, Jonas Dainauskas „Horodlės susitikimo dokumentai“, Viktoras Gidžiūnas, O. F. M. „Albertas Vijkas Kojalavičius — Lietuvos istorikas 1609–1677“, Saulius Sužiedėlis „Užmūnė miestų ir miestelių social-ekonomines problemas XIX amžiaus pirmoje pusėje“.

Literatūra: Birutė Cipliauskaitė „Satrijos Ragana lietuvių pasakojimo raidos perspektyvoje“, Kazimieras Norkeliūnas „Tyla ir

neišreiškiamybė Jurgio Baltrušaičio poezijoje“, Bronius Vaskelis „Nepriklausomybės laikotarpio lietuvių istorinė drama“, Rimvydas Šilbajoris „Istorinė drama išvijoje“.

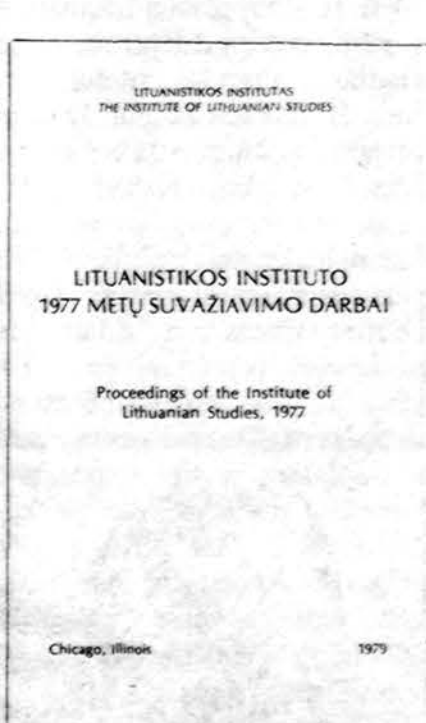
Kalbotyra: Antanas Klimas „IS užkampio i sostą (Baltų kalbų vieta indoeuropiečių kalbų šeimoje)“.

Psichologija: Ina Užgiriene „Demonstracijos įtaka uždaučių atlikimui“, Algis Norvilas „Nuorodų įtaka, prisimenant dviejų kalbų žodžius“, Justinas Pikūnas „Emocinis mokymas ir mokslo žinių pasisavinimas“.

Filosofija: Algis Mickūnas „Du lietuvių kilmės filosofai: Eamuelis Levinas ir Alfonsas Lingis“.

Teologija: Vytautas Bagdaničius, MIC „Pirminė žmonijos religinė tradicija pirm negu ji buvo užrašyta“, Algirdas Jurėnas „Bažnyčia totalitarinėje valstybėje“, Aušrelė Liulevičienė „Teologijos ir literatūros ryšys: religinės tradicijos naudojimas Thomas Mann'o romane „Daktaras Faustas““.

Menotyra: Aleksandra Kašubienė „Čiurlionio įvaizdžių žodynas“, Pranas Lapė „Sustoje laikrodžiai ir socialistinis realizmas: dabartinė tapyba Lietuvoje“, Juozas Pivorūnas „Ties čiurlionine dailėyra po šimtųjų metų“, Adolfas Valeška „Lietuvių tautos meno charakteris“.

Tautotyra: Liucija Baškauskaitė „Etninių bruožų nustatymo procesas: „Kas yra lietuviškos vestuvės?“, Vincas Vyčinas „Mitinis lietuvių pasaulis“.

• JOURNAL OF BALTIC STUDIES, Volume IX, Number 3. Fall 1978. Editor: Valdis J. Zeps, 1104 Van Hise Hall, University of Wisconsin, Madison, Wisconsin 53706. Administracijos adresas: AABS, 366 - 86th Street, Brooklyn, New York 11209. Žurnalą leidžia Association for the Advancement of Baltic Studies, Inc. Šios baltiečių sąjungos nariams žurnalo siuntinėjimas išskaitomas į 20 dolerių narystės mokesį, bibliotekoms ir kitoms institucijoms prenumerata taipgi — 20 dol., studentams — 7 dol. 50 centų, šiaip pavieni prenumerata — 10 dol.

• FORBIDDEN LAUGHTER. Russian underground humor. Compiled and edited by Emil Drahtser. Collected and smuggled across the Soviet border in false-bottomed box (known as a „skull“) and recorded by Emil Drahtser. Illustrated in the best tradition of Socialist realism by Igor. Translated from language of Pushkin to the language of Shakespeare by Jon Pariser. Published without the consent of the Soviet censors by The Almanac Publishing House. Los Angeles, California, 1978.

Taip skamba titulinio puslapio tekstas šio 52 psl. leidinio, kuriame sudėta, linksmai, triant, tikra sovietinių anekdotų klasika. Leidinio kaina nepažymėta, norint jį įsigyti, kontaktuoti, leidyklą šiuo adresu: Almanac Press, P. O. Box 480264, Los Angeles, California 90048.

• REARE ANTIQUE MAPS AND PRINTS. Collectors Circle Ltd. Leidinys — katalogas senųjų Lietuvos žemėlapių ir geografinių piešinių. Katalogas 20 didesnio formato puslapių su aptariamų objektų nuotraukomis, nurodytomis kainomis ir kt. Šia sritimi besidomintieji katalogo reikalą gali kreiptis šiuo adresu: Collectors Circle Ltd., P. O. Box 95050 — Woodfield Station, Schaumburg, IL 60195; telef. (815) 439 — 1113.

— Kai prašo, tai sakalo akys, o kai reikia duoti — vanago nagai. Liet. patarlė

Ruslanas — sovietinis karžygys

Palaukite! Tars numanus skaitytojas, Ruslanas nėra sovietinis karžygys. Ruslanas gali būti rusų tautosakos figūra, epo karžygys, apdainuotas senose rusų bylinose. Ruslano meilės nuotykius apdainavo savo poemose "Ruslanas ir Liudmila" jaunuotis poetas Aleksandras Puškinas. Kompozitorius Michailas Glinka sukūrė rusuose populiariausią poemos pavadinimo operą. Ir dabar, net Amerikoje, simfonijos orkestrai mėgsta pagroti tos operos uvertiūrą, garsią pučiamųjų virtuoziskumu. Karžygys Ruslanas, tars numanus skaitytojas, priklauso rusų tautos fantazijai. Tai gali būti rusų bylinų karžygys, be baimės ir be priekaištų. Taip, riteris be baimės ir be priekaištų yra sovietinis Ruslanas. Tas Ruslanas neturi žvilgančių šarvų, nei švytinčio kard. Tas Ruslanas, sovietinis Ruslanas, jis... šuval.

Plati, jautriaiširdė yra literatūra apie kates, apie šunis. Kaip prakliniai nuteikia mus G. Maupassant savo katėmis. Bemaž praverkdo Kaštankos ir Kusakos kalyčių — istorijomis A. Čechovas. Amerikiečiai buvo sužavėti mūsų Jono Biliūno Brisiumi... Štai, tamstos, kad vienas literatūrinis perlai, G. Vadimovo sukurtas Ruslanas. Tai G. Vadimovo apysaka: "Ištikimas Ruslanas — sargybinio šuns istorija". Ruslanas priklauso koncentracijos stovyklos sargybos. Jo aukštasis mokslas: gulaginio šuns treningas...

Zvarbų, vėlų lapkričio vakarą, pirmosios sovietinės okupacijos metais, man teko būti Kauno geležinkelio stotyje. Pirmieji bėgiai buvo užstatyti traukinių sąstatais. Aš pralindau pro du ar tris tokius tamsius sąstatus. Ir sustojau atokiau, persmeigtas netikėtumo ir aklos, paraližuojančios baimės. Perone buvo būrys žmonių. Ant šaltos žemės buvo sutupdyti bent dvidešimt vyrų. Jie buvo suimtieji. Deporuojamieji. Aplink juos, su šauktais, parengties pozų stovėjo bent dešimt kariškių palydovų. Ir budrioji nuotaukoje, užpaikalinėmis kojomis pritūpę bent trys stambūs, vokiško aviganių veislės šunys. Atatupstas ir nepastebėtas, pasitraukiau už pirmo sąstato, ir už antro. Aš atsidūriau centriniame perone, kur judėjo žmonės, kur buvo elektros šviestai, platūs stoties pastato langai, net šypsniai žmonių lūpose. Tą vakarą man asmeniškai teko pamatyti tą naują šuns darbą, be baimės ir priekaištų sferą: gulaginio šuns pareigas. Tada aš dar nežinojau tų šunų vardo. Tai sovietiniai ruslanai.

Tad apie tokį vieną rašytojas G. Vadimovas dėsto aptariamoje šio apysakoje.

Sarkazmu persunktoji apysaka yra tikras madrigalas, pagyrų odis, įvalgas dėmesys Ruslano pasulėjautai, jo pareigumui, jo norui tarnauti savo ponui, jo meilei savo pareigoms. Visa eilė metaforų ryškina Ruslano, šuns, pranašumą, palyginant jį su žmogumi, su paprastu eiliniu, kuris tiksliai šiaip taip plakasi prie gyvenimo eigos, ir su rafinuotu tvarkos bei režimo saugotoju, su gulaginio sargybiniu. Visur Ruslanas yra pranešėjas. Žmogus, kad ir kaip treniruotas, kad ir kaip neįtautas bent minimaliai humanistinei moralei, turi kartais virptelti, kartais neišdrįsti, kartais nustepti dėl jį jo reikalaujamo poelgio. Šuva Ruslanas veikimo absoliutas. Ir kaip aptaria A. Tercas (Kontinent) idėjinę Ruslano pilnybę, Ruslanas yra: viršūnė tų idėjinai — auklėjamųjų siekių, kurių pilna komunistinė propaganda, vertinanti meną, morale,

JURGIS GLIAUDA

politika ir kartais visą gyvenimą kaip savo esybės priedėlį...

Tad Ruslano pilnybę sukūrė jo auklėjimas. Metaforos ryškumas rodo, kad Ruslanas yra tas sovietinis žmogus, kurio prigimties kūryboje veikia kovojančios ateizmas, klasinės neapykantos teorija, kitaip manančiųjų genocidas, nesiskaitymas su veikimo būdais, komunistinės etinės teorijos moralinis vakuumas. Ruslano prigimtyje nėra vietos "meilės" sąvokai. Jo gyvenimo esmė pagrįsta aklu paklusnumu pareigai. Paklusnumo siautulyje jis nemato savęs. Jis aukojasi, nebijodamas nukentėti, žūti. Jis yra be priekaištų, gindamas režimą ir jo institucijas. Tai yra iškinijimas viso to, ko partija reikalauja iš savo nario: šimtaprocentinis, besąlyginis atsidavimas partijai.

Apysakos siužete veikia keli šunys ir keli žmonės. Ryški paralelė tarp sargybinių — šunų ir sargybinių — žmonių rodo, kad šuns pareigingam atsidavimui negali prilygti žmogaus — sargybinio atsidavimas tokiai pat šuniškai, genocidinei pareigai. Ruslanas, šuva gulago sargyboje, yra gulaginės stichijos centras; jis karžygys ir, kaip pastebi A. Tercas, "sovietinės valdžios pamatas".

Visas tokių ruslanų būrys lydi

gulago imtinius į darbą, seka, kad kuris jų nepasitrauktų "žingsnio kairėn, ar žingsnio dešinėn". Sargybinis gali neskubėti į tokį kalinį šaudyti. Ruslanų ruja puola išėjus iš kolonos žmogų ir drasko. Stambūs šunys parverčia silpną žmogų iš kojų, kanda, plėšia, gali mirtinai sudraskyti; tai rodo romėnų Kolizėjaus žaidynių vaizdai: arenoje krikščionys ir plėšrieji žvėrys. Gulago apyvokoje plėšrieji žvėrys arenoje — ruslanai.

Susenę ruslanai, kaip sako sovietinis anekdotas, atleidžiami pensijon. Ir štai Maskvoje eina Pirmosios gegužės iškilnių rikiotės, plevendamos raudonomis vėliavomis. Minia neša transparentus, kuriuose įrašytos padėkos valdžiai už laimingą gyvenimą. O ruslanai pensininkai stebi žygiuojančius, jų kraujuje plaka ištikimybės tvarkai. Staiga ruslanai puola žygiuojančius, išlygina minią damesnėmis kolonomis, "sutvarko" kokį narsuolį, kuris išsimušė iš demonstrantų gretų, mosikuojančių plakaitais apie laimingą gyvenimą...

Taip nusisūpyo ne kas kitas, bet sovietinis rašytojas. Žmogus, kuris atsisakė gyventi melu.

Pavojinga pasitikėti žmogumi komunistinės utopijos statyboje. Žmogus, kad ir kaip įbaugintas, kad ir kaip nužmogintas ir ištreinuotas, nepajėgia visiškai prarasti atsargaus svarstymo, savimeilės, egoizmo, kai kurių prisirišimų, nereikalingų režimo

tvirtinimui. Žmogus gali ieškoti naujo, peikti ir palyginti. Šiose žmogaus esmės savybėse slypi Orvelio, Kafkos ir Lenino santvarka tikros bėdos...

Kaip sako autorius: ruslanai atsisakė nuo bičiulystės įstatymo, jie absoliučiai pakluso "spygliuotos vielos įstatymui". Tas įstatymas identifikuojamas su įsakymu. Dar nebuvo atsitikimo, kad Ruslanas nusikalstų pareigai. Juo galima akiai pasitikėti. Jis yra režiminio auklėjimo šedevras!

Sovietinio žmogaus kvalifikacijos gali būti lyginamos su Ruslano kvalifikacijomis. Jeigu Ruslano absoliutaus sovietizmo indeksas yra 100, to indekso trumpmenomis gali būti žymimi pavaldinių sovietizmo nuostatai: 50, 75, 80. Bet niekad jie nepasiekia skaitmens "šimtas", kuo spindi gulaginėje buityje karžygys be baimės ir be priekaištų, sargybinis šuva Ruslanas.

Tokios yra išvestinės iš apysakos "Ištikimas Ruslanas — sargybinio šuns istorija". Apysaka kaip apysaka, pasakojimo apie šunis žanro; įžvalgi šuns psichologijos ir ideologijos analizė. Ruslanas karštai myli jam patiktą pareigą. Juk tai teigiamas šuns būdo bruožas. Jis moka eiti pareigą. Juk tai šuns sugebėjimas ir sumanumas. Jis vykdo pareigą, nebijodamas nukentėti, net prarasti gyvybę. Juk tai šuns būdo prakilnumas.

Pareigos? Tai pareiga sudraskyti gulago imtinį, kuris neįrašytas nusikalto gulaginio ešono tvarkai, padarė "žingsnį į kairę, ar žingsnį į dešinę".

Senieji Vilniaus universiteto antspaudai

Tas akmenų švelnumas

Pavergtos Lietuvos studentiškos parodijos ir interpretacijos komunisto Juozo Nekrošiaus eilėraščių, paimtų iš jo knygos "Tas akmenų švelnumas".

TELŠIŲ GIMNAZISTAI

Ar vėjas? Ar šaukšmas? Girdi?
Ar laužas kūrėnas? Ar švinta?
Tai paslapty saugom širdy
Rainių miške nukankintų.

Kai pakeli vėdokus stiklėlių,
Lyg degančių laužo žarijų,
Akys mato Rainių miškėlių —
Ir senas skausmas atgyja...

Susaudytos svajos, jauni jų sapnai,
Sudegintos žygsenos, viltys.
Šventi kankinių pelnai —
Ima prakeiksmu kilti:
Prakeikti būkite, prakeikti būkite,
Visi komunistai,
Choru šaukia ir šaukia Telšių gimnazistai.

Ar giedanti paukštė girdi?
Jau švinta, žiūrėkite, švinta,
Ir skausmą užgniaužiam širdy,
O prakeiksmas krinta ir krinta,
Prakeikti būkite, prakeikti būkite,
Visi komunistai,
Choru šaukia ir šaukia Telšių gimnazistai.

TĖVYNĖ

Ne vien tik žydrynė —
Išduota Tėvynė:
Ji — Sibire mirstančių skausmas,
Ji — tolimas Baltijos gausmas,
Ji — Vorkutoje nušamo šaukšmas,
Ji gimtojo krašto meilės šventumas,
Ji motinos duonos skanumas.
Ne vien tik žydrynė —
Parduota Tėvynė:
Tai protėvių pėdos,
Komunizmo atneštos bėdos,
Užuštytų partizanų
Kapų kauburėlis
Ir stribių sukrutintas smėlis.
Ne vien tik žydrynė —
Pavergta Tėvynė.

REVOLIUCIJAI ISTIKIMI

Nesigėdinkit kilt į tribūną,
Komunistai — maskolbėrniai seni!
Už Maskvą rėkit pilna burna —
Revoliucijai istikimi.
Kelkite skarmalus Maskvos raudonus,

Liekit kalbas, spaudykite ugnimį,
Atsiųs Maskva jums arbatų vagoną,
Kad buvot revoliucijai istikimi.
Laisvės ūgesį — saulėtekį vaisių,
Nuo žmonių neuždengsite savių,
Kacopų broliai esate aišūs —
Maskoliams istikimi.

BALADE APIE ISPROTEJUSI POETĄ

Maskvoje mačiau išprotėjusį poetą iš Kauno,
Kritinę apsikabinėjusį kacapiškais medaliais...

Ak, koks artimas gausmas!
Ak, koks mielas Maskvos dangus!
Tartum didelis džaugamas —
Kurkeo gatvė žmogus:

Akys jo išduota tėvynė,
Su širdgėla liūg tėvai,
Kad šimus, apsiplaudęs gimtinę,
Nuėjo šlovai ir kreivak...

O palikę Kaune jo draugai —
Visas pulkas šaukia ir šaukia:
Kvailų, rusko batuos džaugai,
Visi nuo tavęs pasitraukia.

Limuzinai mirtėda, nušovėčia,
Komisarams gigena katiušos,
Ir su puokė rodo Nekrošius,
Lietuviško kaimo Tamošius...

O jis vos lankstyty suspėja,
Bučiuodams burliokams —
Kam į užpakalį tiesiai,
Kam į batą,
O jie, toliau pajėję,
"Samašėči" pasako —
Tokio kvailio niekad neregėję...

Jam, kad niekina drangų
Vardą lietuviškos žemės šventos,
Maskva kąsį išmaldo sprangų
Ten, kaip Judai, paduos.

Bet kas žino? Kas žino?
Gai ir jis, kaip tas Judas,
Poetas Juozas Nekrošius,
Už išvežtus į Sibirą savuosius,
Už atimtą valstiečių žemę
Ir už maskoliams atiduotus grūdus —
Ieškos šakos stiprios
Ir, tik pakibęs, išsipagrios...

Dėl P. I. Kušnerio „Pietryčių Pabaltijo etninės praeities“ (Chicago, 1979) vertimo

Neseniai pasirodė šios knygos rusiško originalo lietuviškas vertimas, atliktas A. Tenisono, išleistas Išeivijos Lietuvių Misiškinų Sąjungos.

Šia proga matau reikala patiekti paaiškinimą dėl tos knygos 4 ir 11 skyrių, nagrinėjančių Rytprūsių vietovardžius ir lietuvių kalbinę ribą. Jų vertimą, V. Žemaičio prašomas, esu lyginęs su originalu, taisybės kalba ir tikrinę tuose skyriuose autoriaus pateiktus kalbinius pavyzdžius, jų etimologizavimą (žodžių kilmės bei raidos aiškinimą). Tie kalbiniai duomenys sutelkti veik

vien ilguose Maž. Lietuvos tikrinių vardu (vietovardžių) sąrašuose. Šių dviejų skyrių vertimo rankraštyje (mašinarštyje) esu prirašęs nemažą pastabų, eilę pataisų ir daugelį klausimų dėl autoriaus ten duotų iškreiptų kalbinių duomenų ar netikslumo, neįmanomo tikrinių vardu aiškinimo, etimologizavimo. Bet tų tikrinių vardu sąrašuose sužymėtų savo pastabų pats nesu suredagavęs; net ne visus tikrinių vardu tesu spėjęs patikrinti dėl laiko stokos. Vis dėlto anos mano pastabos, tik juodraštiniai rankraštyje sužymėtos, ver-

timo redaktoriaus (faktiškai atlikusio paskutinį redagavimo darbą ar jo kaip reikiant neatlikusio prieš vertimą spausdinant), buvo išspausdintos beveik visai nesuredagytos. Todėl pastabos daro ne tik chaotišką, bet ir daugį skaitytojų klaidinančių įspūdį. Nevykusiai susklausius žodžius bei posakius, vertime kai kurios knygos autoriaus glosos (vienos kalbos žodžio aiškinimas kita) atrodo priskirtos man, nors jos tėra tik mano patikslinti autoriaus rusiškų žodžių vertimai. Nevienur skaitytojas negalės aiškiai matyti, ar nevykusios etimologijos yra pateiktos paties autoriaus ar mano pridėtos. Pavyzdžiui, autorius Maž. Lietuvos vietovardį Kirsappen (orig. psl.164) tesieja su prūsų kalbos žodžiu kirs (autoriaus duota lytis) ir šį pastarąjį paaiškina žodžiu upė (rus. reka), o vertime (psl. 89) tai jau atrodo šitaip: „Kirsappen — kirs (pr.) („upė“? P.J.)“. Iš taip susklausyto žodžio su šiais inicialais atrodytu, kad aš šia abejodamas (su klausutuku) siūlau upė. O iš tikrųjų tas klausukas rankraštyje buvo mano padėtas prie neteisingo autoriaus cituojamojo prūsų kalbos žodžio ir apskritai viso vietovardžio aiškinimo (Kirsappen yra sudėtas iš dviejų prūsų kalbos žodžių: kirs, kirscha... „per“ ir ape „upė“). Nepagrįstų, klaidingų aiškinimų yra daugybė tų dviejų skyrių tikrinių vardu sąrašuose.

Nerūpestingą vertimo korektūros bei redakcijos priežiūrą rodo ir kiti trūkumai: kai kur praleistas autoriaus duotas vienas kitas sakiny ar kalbinių pavyzdys (žodis), autoriaus nevienos kalbinio pavyzdžio pakeista rašyba be atitinkamų pastabų, palikta daug spaudos klaidų; o kai kurios pačios vertimo redakcijos įterptos išnašinės pastabos daugiau klaidina negu apšviečia skaitytoją.

Romanas Vlasius

Baldas

Nauji leidiniai

TREČIASIS MOKSLO IR KŪRYBOS SIMPOZIUMAS

Griežtieji mokslai, technologija ir architektūra. Spaudai paruošė Juozas Rimkevičius. Šis leidinys yra atspaudai iš „Technikos Žodžio“ 1978 m. 1,2,3,4 ir 1979 m. 1 ir 2 numerių. Techniniai leidiniai tvarkė Alfonsas Pargauskas.

Dar pridėsiu, kad minimuosiuose skyriuose idėjų žemėlapių vietovardžių (jų lietuviškųjų variantų), prieš knygą spausdinant, nesu matęs nei tikrines.

P. Jonikas

Viktoras Jautokas ir Juozas Rimkevičius. Leidinys yra 134 didelio formato puslapių. Kaip žinome, Trečiasis mokslo ir kūrybos simpoziumas įvyko 1977 m. lapkričio mėn. 24-27 d.

Leidėjų žodyje sakoma: „Šio leidinio tikslas yra plačiau paskleisti mūsų mokslininkų, profesionalių mintis, parodyti pasiekimus ir sudominti jų svarstymais, tyrinėjamais artimų specialybių asmenimis ir išaugoti vertingus darbus ateičiai, o simpoziumo dalyviams turėti po ranka kad ir kuklų, bet prasmingą idėto darbo prisiminimą.“

Cia skelbiame vien griežtųjų mokslų, technologijos ir architek-

tūros simpoziume skaitytus pranešimus ir dalyvių gyvenimo apybraižas“.

PIRMIEJI ŽINGSNIAI

1979 m., Nr. 3. Kristijono Donelaičio lituanistinių mokyklų Chicagoje mokinių laikraštėlis. Bėna keturis kartus per mokslo metus. Finansuoja mokyklos Tėvų komitetas. Spaudai paruošia mokytojas D. Bindokienė. Speciali talkininkė — mokytoja I. Bukaveckienė. Leidinys 32 psl., iliustruotas nuotraukomis ir piešiniais. Puslapiuose mokinių rašiniai, mokyklų veiklos kronika. Ypač apstu mokinių kūrybinių mėginimų, eilėraščių ir kt.

Nauji leidiniai

• **Dr. Juozas Jakštas, DR. JONAS ŠLIUPAS.** Jo raštai ir tautinė veikla. Išeido Akademines skautijos leidykla 1979 m. Redagavo ir J. Šliūpo bibliografinį sąrašą bei vardyną parengė Jonas Dainauskas. Mecenatai: Vytautas, Vanda ir Kęstutis Šliūpai. Spausdino M. Morkūno spaustuve Chicagoje. Knyga didesnio formato, kietais viršeliais, 384 psl., kaina — 12 dol., gaunama ir "Drauge".

Žymaus mūsų istoriko parašyta biografija vieno iš ryškiųjų mūsų tautinio atgimimo veikėjų nėra jau dažnas reiškinys. Todėl ir monografijos autorius — dr. Juozas Jakštas ir leidėjas — Akademine skautija šiuo atveju yra verti pagarbos ir padėkos. Pagaliau ir pati pateiktoji biografija čia toli prašoka įprastinį biografinį turinį. Biografija čia praplesta žvilgsniu į Šliūpo raštus. O tai, turint prieš akis mūsų šiaip ar taip kam gerokai ir kontroversinę Šliūpo asmenybę, be galo yra svarbu ir tikslinga. Todėl ir ši dr. J. Jakšto parašytoji, jo paties įvado. Žodžiais tariant, biografija yra labiau tam tikroje struktūroje dr. Jono Šliūpo monografija.

Knygos autorius jos įvade apie liečiamas problemas ir patį Šliūpą taria: "Vienų jis buvo į padanges keliamas, o kitų smerkiamas, juodinamas. Toks nuomonų skirtumas kilo iš Šliūpo pasiskyrus pareikškimų ar darbų, kurie buvo įvairūs, o dažnai net kontroversinio turinio. Iš tikrųjų, Šliūpas buvo labai šakota asmenybė. Iš pavienių proginių pareikškimų ar atsitiktinių darbų negalima susidaryti jo pilno asmenybės vaizdo. Pilnutiniam Šliūpo asmens pavaizdavimui reikia išnagrinėti jo visokeriopą veiklą, raštus bei kalbas jo gyvento laiko perspektyvoje ir išurti, kokios dvasinės srovės jį veikė. Tik ryšium su jo gyventa aplinka tegalima suprasti kai kuriuos jo veiksmus, pareikštą mintis ir net jas pateisinti". Šiuo keliu tad monografijos autorius ir einama.

Didieji knygos skyriai yra šie: I. Pradinė Šliūpo veikla Europoje (iki 1884), II. Šliūpas Amerikos lietuvių bendruomenės žadintojas (1884 - 1890), III. Laisvamaniškasis švietėjas (1891-1905), IV. Tautiškos srovės gretose (1905 - 1917), V. Veikla nepriklausomybės aušroje (1917-1920), VI. Šliūpas Lietuvoje (1921-1944), VII. Pasitraukimas ir mirtis. Šie skyriai savo keliu dar skirstomi į bent po kelis mažesnius poskyrius.

Meninis laimėjimas teatre

Šiuo laikotarpiu filmų bendrovės, jausdamos stiprią televizijos konkurenciją stengiasi taikyti prie minios skonio ir kino teatrali pergyvena nemažą nuosmukį.

Geriau yra su Amerikos dramos teatras, ypač tais, kurie turi ryšio su universitetų ir kolegijų dramų mokyklomis. Čia pirmiausia interesuojamasi menu, pastatymai paruošiami profesorių priežiūroje ar bent globoje ir žiūrovui teikia daugiau meninio pasigėrėjimo.

To pavyzdžiu gali būti dabar Chicagoje šiaurėje esantis Production bendrovės Pary teatras, 1225 W. Belmont, kuris stato E. Friedo dramą "The Dodo Bird". Tai veikalas iš darbininkijos gyvenimo, pavaizduojantis jų sutinamus rūpesčius ir problemas. Šiame veikalė — trys plieno liejyklos darbininkai ir smuklininkas.

Ypač intriguojanti dramų da-

• **Sigita Geda SONGS OF AUTUMN.** Translated from the Lithuanian by Jonas Zdanys. Slow Loris Press, 923 Highview Street, Pittsburgh, Pennsylvania 15206. Slow Loris poetry series. First Printing, English Translations January 1979.

Skoningai išleistas Lietuvoje gyvenančio ir rašančio poeto Sigito Gedos (gim. 1943) eilėraščių pluoštas. Eilėraščiai duodami greta anglų ir lietuvių kalba. Leidinys 32 psl., kaina — 3 dol. Rinkinys išleistas Anthony ir Patricia Petrovsky su "National Endowment for the Arts" parama.

Kaip žinome, Sigita Geda yra vienas ryškiųjų jaunosios kartos rašytojų okupuotoje Lietuvoje, pirmą kartą įgijęs per pastaruosius keliolika metų. Pralaužęs naujų temų ir naujų išraiškos formų kelius, jis yra daugeliu atžvilgiu gana originalus poetas šiandieninėje lietuvių poezijos raidoje. Su vertėjo Jono Zdanio pagalba padarytas pirmasis poeto žingsnis ir anglų kalbon yra sveikintinas reiškinys. Jį turėtume paremti, užsakydami šią simpatinę knygutę.

• **ATEITIS, 1979 m. Nr. 4.** Ateitininkų Federacijos leidžiamas katalikiškos - lietuviškos orientacijos mėnesinis žurnalas. Vyr. redaktorius — kun. dr. Kęstutis Trimakas, 850 Des Plaines Ave., Apt. 409, Forest Park, IL 60130. Administruoja Juozas Polikaitis 7235 S. Sacramento Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata JAV ir Kanadoje — 9 dol., garbės prenumerata — 15 dol., susipažinimui — 7 dol., kituose kraštuose — 7 dol., išskyrus Pietų Ameriką (5 dol.).

Šį numerį redagavo ir išdėstė A. Liulevičius. Vyr. redakt. vedamųjų teemos: Dąsa tikinčiųjų teisėms ginti, Lotynų Amerika

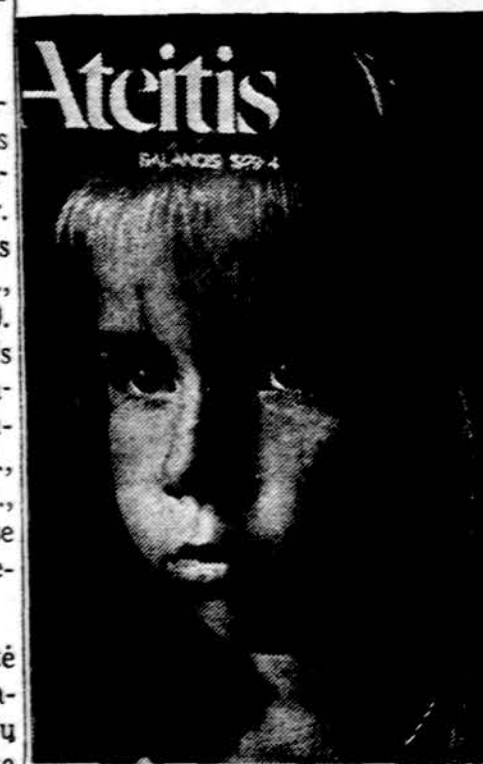
kryžkelėj, Popiežius — "bebalsis balsas", Puebla — ar jos balsas bus išgirstas? Lituanistikos katedra — didėja idėja ar gryną retoriką? ir kt.

Taipgi pats vyr. redakt. rašo apie krikščionių vienijimosi sąjūdį. Beletristikai atstovauja du jurgio Gliudos puslapiai, poezijai — trys puslapiai Teresės Pautienės naujų eilėraščių. Seimyninius tėvų ir vaikų santykius liečia Prano Razmino raštas "Sulaužyti tiltai". Į klausimą "Ar viskas, ką mes darome, yra tikslinga?" atsako Paulius Raimundas Klimas. Kituose puslapiuose jaunųjų plunksnų kūryba, knygų recenzijos ir ateitininkiškos veiklos kronika. Žurnalas papuoštas puikiais nuotraukomis, taipgi mūsų dailininkų darbais. Šį kartą ypač akcentuojama Lietuvoje gyvenančių mūsų grafikų kūryba.

Aplamai šiandieninė "Ateitis" jau yra jaunosios išeiškosios mūsų kartos vaisius ir didžia dalimi jos tribūna. Galima tik pasidžiaugti žurnalo idėjų platumu, bet ir principingumu, lietuviškų reikalų neatsiejimu nuo pasaulinių ir didelių dėsnių esančių mūsų puslapių apipavidalinimui.

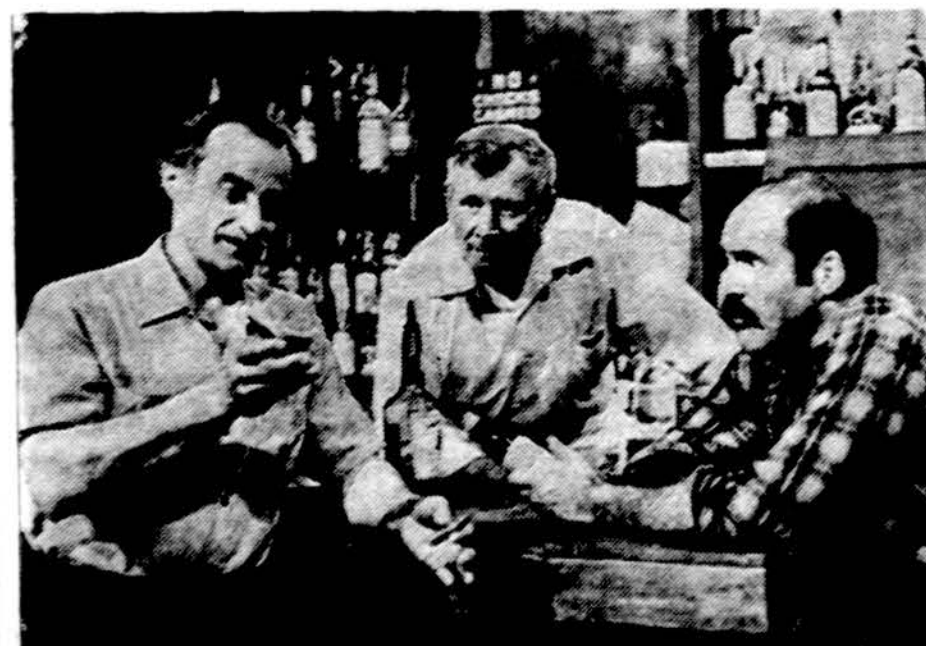
• **PASAULIO LIETUVIS, 1979 m., Nr. 4.** Leidinys Bendruomenės minčiai ir gyvenimui. Redaguoja Romas Kasperas ir Romas Sakadolskis. Leidžia Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba. Administruoja Daina Kojelytė. Redakcijos ir administracijos adresas: "Pasaulio lietuvis", 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata — 6 dol.

Apie lietuviškuosius papročius nuo Užgavėnių iki Velykų rašo Emilija Sakadolskienė. Straipsnis atitinkamai iliustruotas nuotraukomis. Puiki profesionalaus lygio Ramintos Lampsatytės dviejų koncertų recenzija: simfoninės

lingam režisieriui A. J. Felgenhauer'ui.

Veikalas stiprus, švarus, daug duodąs savo turiniu ir aukštu meniniu lygiu. E. Fried, dramų autorius, yra kūrybinio rašymo profesorius Buffalo, N.Y. universitete, o taip pat meno vadovas AFL - CIO unijoje. (J. Pr.)

Scena iš Emanuelio Fried'o "The Dodo Bird" dramų spektaklio Chicagoje. Iš kairės į dešinę: George Demopoulos, Charles Thomas ir Ira Howard. Nuotr. Diane Henry

Telesforas Valius iš ciklo "Tragedija Baltijos pajūry" (medžio raizgys)

lietuvių muzikos koncerto Orchestra Hall Chicagoje ir "Emilijos Platerytės" spektaklio Marijos mokyklos auditorijoje, Chicagoje. Čia pagrindinis redaktorių akylumas, kad, Lampsatytėi tik trumpai viešint Chicagoje, sukubo ją angažuoti šios recenzijos parašymui.

Be kita ko, šiame žurnalo numeryje dar rašoma apie Ramintos Lampsatytės, P. Odinio ir D. Sagemuellerio muzikinę viešnagę Amerikoje (R. Kasperas), duodama įdomių žinių iš Sūdovos krašto istorijos (V. Krakovskis), Vilniaus universiteto jubiliejaus proga prisimenamas lotyniškai rašęs poetas M. K. Sarbievijus (1595-1640), kalbamasi su Jaunimo kongreso Ruošos komiteto pirmininku Andriumi Šmitu, recenzuojamos naujos knygos ir informuojama apie lietuvių bendruomeninę veiklą pasauliniu jos plociu.

Nuomonės ir pastabos

Pokalbio su M. Katiliškiu pasiklausius

Įdomu skaityti rašytojų atsiminimus, kada jie atvirai kalba apie savo gyvenimą ir kūrybą. Tačiau M. Katiliškis savo pokalbį su A. Vaičiulaičiu šiuo metu "Draugo" 76, 82, 88 ir 93 numeruose nedaug savęs atskleidžia. Jis ten daugiau kalba apie kitus.

Jis ten fantazuoja apie kunigaikščio Narishkino medžioklės pilaitę Zagarės miškuose ir apie jos prieškarinius laikus. Iš tikro, ten buvo tik Narishkino miškų administracinis pastatas, su puošniu įrengtu dviejų kambarių vienetu pačiam Narishkiniui (jis buvęs be šeimos), jo apsilankymui.

Vasaros metu ten gyvendavo bursų Petrapiolio miškų institutą baigiančių ar baigusių miškininkų, nes to instituto profesorius ar rektorius Tiltė (senieji eiguliai tvirtina, jog Tiltė ten, institute, buvęs vyriausias) prižiūrėjo ir pažangiai tvarkė visus Narishkino miškus. Tiltė buvęs latvis, bet ne vieno ruso. Pats Narishkinas buvo totorių kilmės. Lietuvos miškų vadovybei pagedaujant, kad būtų smulkiau aprašyta tos vietos praeitis, jau būdama studentė, drauge su broliu, pavaiduodami tėvą, esame padarę nuodugnus senųjų eigulų apklausinėjimus.

Ten pat yra buvęs kaip ir zoologijos sodas, apie 100 ha aptvertas ploto briedžiams ir kitiems žvėrims, su palatpiniu šildomomis patalpomis miško fazanams ir kitiems paukščiams atskirti šaltai žiemos nakčiai.

Savo pokalbyje plačiai aprašė lebaujančią Narishkiną (kaip kitoks jis gali būti M. Katiliškiui, jei jis yra kunigaikštis...), toliau pereina pasakoti apie "ipėdinį",

• **EGLUTĖ, 1979 m. gegužės mėn.** Laikraštėlis vaikams iš-eivijoje. Leidžia ir spausdina Nekaltai Pradėtosios Marijos seserys. Redaguoja ses. O. Mikailaitė. Skyrus tvarko: gamtos — I. Gri-gaitienė, kalbos — R. Račkauskienė, pasakų — A. Vygantienė. Administruoja Danguolė Sadūnaitė. Metinė prenumerata — 7 dol. Redakcijos ir administracijos adresas: Eglutė — Immaculate Conception Convent, Putnam, Conn. 06260.

Puikiais dailininkų piešiniais iliustruoti puslapiai. O skaitymui ir eilėraščių, ir apsakymėlių, ir galvosūkių, ir darbėlių. Ir ne vien tik mažųjų plunksnos, bet ir rašytojo Antano Vaičiulaičio "Andriuko rūpeščiai" ir Laimos Lapinskienės lieliu teatrui liaudies pasaka "Dailidė, Perkūnas ir velnias" ir daug daug viso kito...

Dail. Telesforo Valiaus apžvalginė paroda Chicagoje

Dailininkas Telesforas Valius buvo vienas iš ryškiausių mūsų grafikų, subrendusių nepriklausomybės metais Lietuvoje. Jau pirmieji jo darbai — medžio raiziniai sėmėsi sau tematiką iš tragiškosios mūsų tautos buities. Toks buvo Valių ryškiai iškėlęs jo raizinių ciklas "Tragedija Baltijos pajūry". Gal tai ir buvo dailininko nuojauta viso to, kas vėliau atsitiko Baltijos pajūry, užplūdus jį svetimiesiems ir okupacijoms. Pasirinktoji tema, švietos bei juodų dėmių ir virpų liuojančių linijų kontrastai čia buvo meistriškai suldyti į mažą, bet savyje didingą raizinio rėmus. Įdomiame savo raidos kelyje Valius vėliau nuėjo ir į kitas temas ir kitokios formos ieškojimus, nuėjo net iki savotiško abstrakto, bet visur jis negalėjo užmiršti gimtosios žemaitijos — ji dailininko darbų

pavadinimuose vis išnirdavo. Kaip žinome, dailininkas Telesforas Valius mirė Toronte, Kanadoje, 1977 m. gruodžio mėn. 1 d.

Šiais metais apžvalginę dailininko darbų parodą Chicagoje rengia Lietuvių dailės institutas, talkinant dailininko lietuviams. Paroda vyks M. K. S. ličio galerijoje, Jaunimo centre, rugpjūčio pabaigoje ir rugsėjo pradžioje. Ji čia gražiai įsijungs į tuo metu Chicagoje, Jaunimo centre, įvykstantį Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimą, jį pavyzdžiui, pabrėžiant dailininko reprezentaciją. Žodžiu, parodų sezonas Chicagoje pradėtas labai dideliu įnašu — pomirtine ir apžvalgine grafiko Telesforo Valiaus darbų paroda, apimančia viso jo gyvenimo kūrybą, visą jo ryškiausiųjų parodų laiką.

• **LIETUVIŲ DIENOS, 1979 m. balandžio mėn., Nr. 4.** Redaguoja Redakcinė kolegija. Leidžia ir administruoja Antanas F. Skirius. Metinė prenumerata — 15 dol. Redakcijos ir administracijos adresas: 4364 Sunset Blvd., Hollywood, CA 90029.

Puslapiuose prisimenamas partizanas Juozas Lukša — Daumantas. Vladas Putvininkas — Putvis, Los Angeles šauliai, klasikinio meno muziejus Malibu mieste prie Los Angeles, kanklės ir kt.

• **LAIVAS, 1979 m. gegužės — birželio mėn., Nr. 3.** Religinio ir tautinio gyvenimo dvimėnesi-

nis žurnalas. Leidžia Marijonų vienuolija. Redaguoja kun. J. Vaskas, MIC. Kaina metams JAV ir Kanadoje — 4 dol., kitur — 5 dol. Redakcijos ir administracijos adresas: 4545 West 63rd St., Chicago, IL 60629.

Šio numerio temos: V. Jėzaus dangų įžengimas (J. Vaskas), Eucharistijos bičiuliai (Pr. Zemenas), Šventosios Dvasios atsiuntimas (J. V.), Pirmoji Popiežiaus Jono Pauliaus II enciklika (Pr. Garša), Arkv. Jurgio Matalaičio beatifikacijos bylos žinios ir kt. Plati religinio gyvenimo pasaulinė kronika. Žurnalą puošia dail. seselės Mercedes piešiniai.

Visų nustebimui, Katiliškės eiguva buvo visai panaikinta, ir jos 6 ha centrukas, su visais pastais ir dideliu žagarinių vyšnių sodu, buvo atiduotas kažkokiam privileijuotam naujakuriui.

Netrūkus tas naujakuris pristatė pas Zagarės girininką atsimintį visiems naujakuriams veltui duodamos statybinės medžiagos. Pasikė esąs Vaitkus, brolis tuo laiku buvusio Miškų departamento direktoriaus Vaitkaus, tėvas Mariaus Vaitkaus — Katiliškio.

Pats pilaitės girininkas, tarnybą atkeltas iš toli, karo metu visko netekęs, sunkiai kūrėsi naujoje vietoje. Pradžioje ostmarkėms mokama alga dėl didelės infliacijos buvo labai mažavertė, o ir litais pradėtoji buvo ilgai dar nepakankama.

M. Katiliškis aprašinėja, kad prie tos geros girininko algos dar ir jo sūnus pusėtinai gerą eigulio algą pasiimdavo, įtaisytas eiguliu pas tėvą, "kartą savaitę pasirodydavo ant baltos kumelės". Iš tikro, ta "pusėtinai gera eigulio alga" buvo tik 15 litų per mėnesį, be eiguos, nes Katiliškės eiguva jau buvo atiduota naujakuriui Vaitkui...

Kad kartais piktai liežuviai nekaltėtų, kaip M. Katiliškis po tiek daug metų, tas tik ūgiu išties vaikas eiguly, vėliau kun. B. Radavičius, buvo paskirtas prie Skaisgirių girininkijos (jo buvęs girininkas gyvena JAV, netoli M. Katiliškio, ir galėtų tai patvirtinti). Daug kartų jis ten turėdavo sunkių dienų, kai vedant mišką biržas, matuojant pievas ar kleimuojant medžius ir kelmus, reikėjo anksti iš ryto ateiti 15 km ligi Skaisgirių girininkijos raštinių, iš ten su būriu vyrų keliauti į miškų dienos darbus, o vakare sugrįžus, vėl 15 km į namus...

Pėsčias, nes atėjo nebuvo kur palikti arklį, o gal ir prisibijodavo, kad tas arklis neatsidurtų pas M. Katiliškio minimą Elizikį. Baltos kumelės neturėjome, kaip M. Ka-

tiliškis pasityčiodamas rašo.

M. Katiliškis savo pokalbyje ir toliau tęsia neteisingą pasaką apie mūsų šeimą. Jis ten tvirtina, kad vėliau to girininko sūnus, dukter, gerai pasirengė, išleido žeminus iš keturių klasių ir dingo: jis įstojo į kunigų seminariją, ji — į vienuolyną. Iš tikro, geriau prisigynė, mokėmės Zagarėje, pradėdami nuo trečiosios klasių, pradedami nuo trečiosios klasių. Ten Katiliškio niekur neužtikome, nei girdėjome, nors mokykliniu atžvilgiu buvome amžininkai. Aš nebuvo jokiame vienuolyne. Pradėjusi nuo trečiosios klasių, įprastinė tvarka mokiausi nepertikėdama, kol užbaigiau du universiteto fakultetus. Visa tai galiu įrodyti.

Mes niekada nebuvo "dingę" iš Zagarės, nes ta miškų pilaitė yra ilgai buvusi mūsų namais. Sugrįžus atostogoms, dirbdavau savo tėvo girininkijos raštineje, išrašinėdavo leidimus įėjimui į valdžios mišką. Jie kainavo tik vieną litą, ir visi teisingai ir tvarkingi žmonės juos išsiimdavo uogavimui ir grybavimui.

Be to, atostogų metu esu veltui paruošusi egzaminams įvairias gimnazijos klases daugelį vaikų iš Katiliškio kaimyninio "Vaičiūškės". Dar labiau pastebimas būdavo mano brolis, 7 metus būdamas klieriku, — bažnyčioje ir miškuose atostogų metu dirbdamas, nes visą girininko darbą geramokėjo. Baigęs ir įšventintas į kunigus, Zagarėje turėjo labai iškilmingas primicijas, nes po kun. Skripkaus, vėliau išvykusio į JAV, jau buvo praėję 40 metų be kunigo, kuris būtų kilęs iš Zagarės apylinkių. Ir vėliau kun. B. Radavičius dažnai sugrįždavo į Zagarę, būdamas jau kunigu.

M. Katiliškis to vis nematė, negirdėjo ir laikė abu dingsiais.

Dr. Jadvyga Radavičiūtė
Maziliauskienė